

DISCLOSURE OF THE RISKS TAKEN BY THE BANKS ON THE EXAMPLE OF COMMERCIAL BANK D AD

DEISLAVA L. DIMITROVA-DOBREVA, SLAVENA G. STOYANOVA

ABSTRACT: *The nature of banking involves managing multiple risks. The overall framework of the bank's methods, organizational structure and processes is defined in the risk and risk management policy strategy, developed in accordance with local regulatory requirements, the BNB's risk management guidelines and the European Banking Authority. The pandemic and high levels of uncertainty over the macroeconomic outlook are the dominant forces that have identified risks to supervised institutions over the past two years. Disclosure of risks taken by banks aims to raise awareness of customers, counterparties and investors about the risks taken, as well as to present methods for their assessment and management.*

KEYWORDS: *banking risks, disclosure, regulatory framework*

DOI: <https://doi.org/10.46687/LMFL9871>

ОПОВЕСТЯВАНЕ НА ПОЕТИТЕ ОТ БАНКИТЕ РИСКОВЕ ПО ПРИМЕРА НА „ТЪРГОВСКА БАНКА Д“ АД*

ДЕСИСЛАВА Л. ДИМИТРОВА-ДОБРЕВА, СЛАВЕНА Г. СТОЯНОВА

АБСТРАКТ: *Естеството на банковата дейност включва управление на множество рискове. Цялостната рамка на методите, организационната структура и процесите в дадена банка се дефинират в политиката за управление на риска и риск стратегията, разработени в съответствие с местните регулаторни изисквания, ръководните принципи за управление на риска на БНБ и Европейския банков орган. Пандемията и високите равнища на несигурност около макроикономическите перспективи са доминиращите сили, които определят рисковете за поднадзорните институции в последните две години. Оповестяването на поетите от банките рискове цели да повиши информираността на клиентите, контрагентите и инвеститорите за поетите рискове, както и да представи методите за тяхната оценка и управление.*

1 Въведение

Основната дейност на банките е свързана с публично предлагане и предоставяне на парични средства. Те могат да извършват и други дейности, включени в лиценза им, и определени със Закона за кредитните институции (ЗКИ). В ЗКИ е посочено, че „Банка (кредитна институция) е: юридическо лице, което извършва публично привличане на влогове или други възстановими средства и предоставя кредити или друго финансиране за своя сметка и на собствен риск“ [4]. В Закона за кредитните институции е посочено още, че банката е юридическо лице, което извършва някои дейности по чл. 6, ал. 2, т. 3 и 6 от Закона за пазарите на финансови инструменти, което юридическо лице не е дилър на стоки или квоти за емисии, предприятие за колективно инвестиране, застраховател или презастраховател, и отговаря на описани в посочената нормативна уредба условия [4].

* Настоящата статия е частично финансирана по проект № РД-08-144/01.03.2022 г. на ШУ „Епископ Константин Преславски“

Спецификата на извършваната дейност от банките предполага специфики и на видовете стопански операции. Последните се систематизират в следните три групи: пасивни банкови операции, активни банкови операции и комисионни (посреднически) банкови операции. Пасивните банкови операции осигуряват необходимите ресурси за образуването на банките и финансирането на тяхната дейност. Активните операции са тези, чрез които банките пласират и използват от свое име и на собствен риск, концентрираните в тях собствени и привлечени средства за извличане на доходи. Комисионните (посредническите) операции се изразяват в банковото посредничество при осъществяване на търговски сделки от нейните клиенти [3]. Между трите вида банкови операции съществува връзка и зависимост. Може да се посочи още, че като управлява рисковете на своите клиенти в ролята си на посредник, банката има възможност да генерира печалба от разликата между лихвата, която плаща по депозитите и лихвата, която получава от кредитите.

Изследването и управлението на рисковете в банките е важно, тъй като банките привличат и предлагат паричен ресурс на собствен риск, и доколкото рискът се свързва с непланирано събитие с финансови последици, което води до загуба или намаляване на възможностите за разплащане. Едни от основните рискове, които стоят пред банките, са: кредитен риск, операционен риск, ликвиден риск и пазарен риск. Кредитният риск възниква в процеса на протичане на различни банкови операции. Свързва се с вероятността от настъпване на неизпълнение на задължения по вина на контрагента, което води до нарушаване ликвидността на кредитната институция. Операционният риск се дефинира като рискът от загуба, произтичащ от неадекватни вътрешни процеси, човешки грешки или неуспешно функциониране на определени системи [2]. Ликвидният риск, както и кредитният риск са вътрешни рискове, които възникват в резултат на функционирането на конкретна банка и реализираните от нея сделки и операции. Ликвидният риск се свързва с потенциални загуби или непредвидени разходи, в резултат на недостатъчна или прекомерна ликвидност от страна на банката [1]. Пазарният риск е свързан с намаляване на доходността или реализиране на загуби в резултат на негативно развитие на различните видове пазари [1]. Банковият риск като съвкупно понятие може да се отнесе към спекулативните рискове, доколкото той произтича и е обвързан с осъществяваната финансова дейност на банковата институция. Познаването и адекватното управление на този тип рискове е от изключителна важност, тъй като банковия сектор се явява сърцето на финансовия сектор и на икономиката като цяло, и всеки проблем в сектора има потенциал да се прехвърли върху останалите икономически субекти [1].

2 Управление на банковите рискове

Управлението на рисковете може да се разглежда като непрекъснат многоетапен процес, имащ за цел намаляване или компенсиране на негативните последици от съдването на определено събитие. Управлението на рисковете може да включва в себе си както подходи за неговото намаляване, т.е. намаляване на вероятността от неблагоприятно развитие на обстоятелствата, така и механизми за компенсиране (напр. чрез застраховка) на неблагоприятните последици от възникването на дадено събитие, като последните не въздействат върху вероятността за възникването на събитието [1]. Управлението на банковите рискове е елемент от цялостното управление на банковата дейност. Управлението на риска се разглежда като комплекс от мерки по оптималното управление на риска и не би следвало да се свежда единствено и само до минимизиране на възможностите за поява и реализация на риска под каквато и да е форма. Съществува правна регулация относно организацията и управлението на рисковете в банките. В

Наредба № 7 на БНБ [5] се определят изискванията за организацията и управлението на рисковете в банките, критериите, на които трябва да отговаря политиката на банките за управление и контрол на риска, както и процесът за поддържане на вътрешен капитал, адекватен за покриване на тези рискове, а така също и елементите на процеса по надзорен преглед и оценка. Наредбата съдържа и разпоредби, свързани с упражняване на национални дискреции от Република България по Регламент (ЕС) No 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 26 юни 2013 г. относно пруденциалните изисквания за кредитните институции. Наредбата е обвързана с прилагането на текстове от Закона за кредитните институции. Във връзка с посоченото следва да се отбележи, че управителният орган на всяка банка приема и периодично актуализира в съответствие с най-добрите международно признати практики за корпоративно управление на банки политики, правила и процедури за организацията на банката, сред които и стратегиите и политиките за поемане, управление, наблюдение, контрол и редуциране на рисковете, на които е изложена или може да бъде изложена банката, включително рисковете, породени от макроикономическата среда, в която действа в съответната фаза на икономическия цикъл, както и рамката за вътрешен контрол, която включва независими служби за управление на риска, нормативно съответствие и вътрешен одит [4]. Безспорно политиките, правилата и процедурите трябва да са всеобхватни и да съответстват на големината, естеството, мащаба и сложността на извършваната от банката дейност и на рисковете, на които тя е изложена, както и да осигуряват нейното разумно и ефективно управление. Техническите критерии, на които трябва да отговаря политиката на банките за управление и контрол на риска и изискванията към управленската и организационната структура на банката, включително към политиките, правилата и процедурите, се определят, както вече беше посочено, с наредба на БНБ. Банките определят своя вътрешен капитал на адекватно ниво на собствения капитал, което е достатъчно, за да покрие всички рискове, на които е изложена банката, и да гарантира, че собственият ѝ капитал може да поеме потенциални загуби в резултат на стресовите сценарии, включително идентифицираните чрез стрес-тестовете за надзорни цели. БНБ осъществява надзор над дейността на банковите институции. Съществува единен надзорен механизъм (ЕНМ), който по своята същност се явява система за банков надзор в Европа, и който включва Европейската централна банка (ЕЦБ) и националните надзорни органи на участващите държави. Основните цели на европейския банков надзор са [9]:

- да осигурява сигурността и стабилността на европейската банкова система;
- да засили финансовата интеграция и стабилност;
- да осигури последователен надзор.

Като независима институция на ЕС ЕЦБ упражнява банков надзор от европейска гледна точка чрез:

- установяване на общ подход към текущия надзор;
- предприемане на хармонизирани надзорни действия и коригиращи мерки;
- осигуряване на последователното прилагане на разпоредбите и надзорните политики.

ЕЦБ в сътрудничество с националните надзорни органи отговаря за осигуряването на ефикасен и последователен европейски банков надзор.

В Наредба №7 на БНБ са включени изискванията и критериите за третирането на отделните категории риск, а така също и вътрешните подходи за изчисляване на капиталовите изисквания за кредитен и пазарен риск.

3 Оповестяване на поетите от банките рискове по примера на „Търговска банка Д“ АД

Съгласно Закона за кредитните институции към банките се поставят изисквания относно съхраняване, предоставяне и оповестяване на информация [4]. По отношение на оповестяването на информация за поетите от банките рискове се спазват изискванията на чл. 70 от ЗКИ, във връзка с прилагането на част осма от Регламент (ЕС)No 575/2013 на Европейския парламент [9], в която са посочени техническите критерии относно прозрачността и оповестяването на информация, свързана с целите на управлението на риска и политиката по управление на риска, за всяка отделна категория риск. Информацията се оповестява поне веднъж годишно, публикува се в зависимост от датата на публикуване на финансовите отчети, и обхваща: стратегиите и процесите за управление на рискове; структурата и организацията на съответното звено за управление на риска, включително информация за правомощията и статута му или други подходящи правила; обхвата и естеството на системите за отчитане и измерване на риска; политиките за хеджиране и редуциране на риска и стратегиите и процесите за наблюдение на текущата ефективност на средствата за хеджиране и редуциране на риска; одобрено от ръководния орган изявление относно адекватността на механизмите на институцията за управление на риска, за да се гарантира, че въведените системи за управление на риска са адекватни по отношение на профила и стратегията на институцията; кратък отчет за риска, който е одобрен от ръководния орган и в който се описва накратко цялостният рисков профил на институцията, свързан с търговската ѝ стратегия. В този отчет се включват ключови показатели и данни, осигуряващи на външните заинтересовани лица цялостна представа за управлението на риска от институцията, включително за начина, по който рисковият профил взаимодейства с рисковия толеранс, определен от ръководния орган. Важно е да се отбележи, че съгласно част осма от Регламент (ЕС)No 575/2013 на Европейския парламент, Европейския банков орган (ЕБО) разработва проекти на технически стандарти за изпълнение, с които се определят единни формати за оповестяване на информация и свързаните с тях инструкции, в съответствие с които се оповестява изискваната информация. Тези единни формати за оповестяване предоставят достатъчно изчерпателна и съпоставима информация на нейните ползватели, която да им позволява да оценяват рисковите профили на институциите и степента, в която институциите изпълняват изискванията. За да се улесни съпоставимостта на информацията, с техническите стандарти за изпълнение се цели поддържане на съгласуваност на форматите за оповестяване с международните стандарти за оповестяване. Единните формати за оповестяване са в табличен вид, когато е целесъобразно. В част осма от Регламент (ЕС)No 575/2013 на Европейския парламент са посочени изискванията във връзка с използване на конкретни инструменти или методологии, обхващащи използването на вътрешнорейтингов подход за кредитен риск, използваните техники за редуциране на кредитния риск, използване на усъвършенствани подходи за измерване на операционния риск и използване на вътрешни модели пазарен риск. Съгласно чл.70, ал. 4 от Закон за кредитните институции оповестяването на информация по част осма от Регламент (ЕС) No 575/2013 се извършва чрез официалната интернет страница на банката и в поне една медия.

„Търговска Банка Д“ АД (Банката) извършва оповестяване на годишна база на поетите рискове. Оповестяването е в съответствие с разпоредбите на Регламент (ЕС) No 575/2013 (Регламента), Директива 2013/36/ЕС (Директивата) и приетите от Банката Правила за оповестяване [6]. Целта на оповестяването е да повиши информираността на

клиентите, контрагентите и инвеститорите за поетите от Банката рискове, както и да представи методите за тяхната оценка и управление. Оповестяването включва изчерпателна информация за събития, позволяващи на участниците на пазара да правят оценка на ключова информация за Банката, като мащаби и разнородност на дейността ѝ, капитал, степени на риск, процеси за оценка и управление на риска и на тази основа – на рисковия профил на Банката. В оповестяването [б] са посочени политиката и правилата за управление на рисковете. Цялостната рамка на методите, организационната структура и процесите в „Търговска банка Д“ АД е дефинирана в Политиката за управление на риска и Риск стратегията, приети от Комитет по риска и одобрени от Управителен и Надзорен съвет. Тя цели определяне на консистентна и ефективна система за управление на риска, в пълно съответствие с местните регулаторни изисквания, ръководните принципи за управление на риска на БНБ и Европейския банков орган, които са неразделна част от процеса на надзорен преглед по Втори стълб. Рисковата стратегия се актуализира ежегодно и се одобрява от Управителен и Надзорен съвет. Риск стратегията е ключов елемент от рамката за управление на риска в „Търговска банка Д“ АД. Целта ѝ е да определи общата склонност към поемане на риск във връзка с всички значими рискове, по начин позволяващ дефиниране на рисковия апетит и отчита очакванията на акционерите и изискванията на регулаторите. Рисковата стратегия дефинира поемането на балансиран риск, свързан с основния бизнес на „Търговска банка Д“ АД в сегменти големи и средни корпоративни клиенти, публични клиенти и малък бизнес и граждани, включително при управление на активите и пасивите. Рисковата стратегия дефинира нисък до среден риск апетит при поемане на кредитен, пазарен и операционен риск. Вътрешно-нормативните документи – политики, правила, процедури и процеси подлежат на преглед поне веднъж годишно за изчерпателност и съответствие с промените в нормативните изисквания. Управителният съвет на Банката носи отговорност за приемането на необходимите правила и стандарти и прилагането им за управление на рисковете в Банката. Процесите са така структурирани, че да има възможност за ефективно управление на риска и възвръщаемостта, както и за ефективно управление на капитала. Рисковият капитал е ключов рисков индикатор и дефинира рисковия толеранс. Рисковият капитал се използва като индикатор за регулаторна адекватност, агрегиране на рисковете, достатъчност на капитала и лимити. Организационната структура е ясно дефинирана и покрива всички категории рискове, към които е изложена Банката. Всяка бизнес единица отговаря за качеството и управлявания актив, както и за наблюдението и контрола на рисковете, свързани с тях.

По отношение на измерване и оценка на риска в оповестяването за поетите от „Търговска банка Д“ АД рискове [б] се посочва, че Банката има система от лимити, която да помага за ефективното управление на риска. Лимитите за разделени по държави, видове активи, контрагенти, отрасли и други и се преразглеждат регулярно. Банката има единен план за провеждане на стрес тестове. Целта на стрес-тестовите е да направят оценка на финансовото състояние на банката, когато тя е изправена пред възникването на сериозни рискови събития, които биха могли да повлияят на финансовото ѝ представяне, на капиталовата адекватност и дори функционирането ѝ. Основната роля на стрес-тестовите произтича от факта, че те могат да увеличат издръжливостта на Банката, когато тя е изправена пред финансова криза. Планът за провеждане на стрес-тестовите в банката обхваща всички съществени рискове на които е изложена Банката. С цел да бъдат част от надеждна рамка за управление на риска, стрес-тестовите се провеждат с подходяща честота. Резултатите от проведения стрес-тест се представят на съответния орган,

съгласно описания процес на ескалация в зависимост от резултатите на представения стрес-тест.

„Търговска банка Д“ АД прилага последователен и ефективен мониторинг, като използва стандартизиран процес за мониторинг, който покрива всички видове риск, към които е изложена. Процесите са така структурирани, че да дават възможност за ефективно управление на риска. Основна роля за ефективността на процесите е дефинираната ясна комуникация между отделните звена в Банката.

Според доклад на Европейската централна банка, свързан с оценка на рисковете и уязвимостите, обхващащ данни към 31.12.2020 г. [8], пандемията от коронавирус (COVID-19) оказва безпрецедентно въздействие върху световната икономика. Банковият сектор обаче изиграва ключова роля в цялостния отговор на кризата благодарение на извънредните парични, фискални, регулаторни и надзорни мерки, както и на по-солидните капиталови и ликвидни позиции, изградени след голямата финансова криза. Той подкрепи реалната икономика, като продължи да отпуска кредити и да посреща нуждите на домакинствата и нефинансовите предприятия (НФП) от ликвидност. Посоченото се потвърждава от оповестяването на „Търговска банка Д“ АД по отношение на управление на кредитния риск, във връзка с пандемията от COVID-19 [6]. Като се посочва, че през 2020 година дейността на Банката е била повлияна от световната пандемия от COVID-19, се уточнява, че в отговор на глобалната пандемична криза Парламентът на Република България е обявил решение за извънредно положение на територията на цялата страна от 13 март 2020 г. Ограниченията, въведени със Закона за мерките и действията по време на извънредното положение, обявено с решение на Народното събрание от 13 март 2020 г., и техните последици ограничиха икономическата дейност на страната и оказаха отрицателно въздействие върху бизнеса, участниците на пазара, клиентите на Банката, както и националната и глобална икономика. Мораториумът върху плащанията е бил приложен през 2020 г., като неговото прилагане продължава и до март 2021 г. Банката е предприела необходимите мерки, за да гарантира устойчивостта на банковите операции и за да подкрепи нейните клиенти и служители, като е:

- установила адекватни мерки за контрол върху разпространението на инфекцията на работното място, които включват система от мерки за намаляване на предаването на инфекцията и обучение на служителите;
- активирала плановете за действие при извънредни ситуации, които включват сценарии за пандемия и които предвиждат мерки за конкретните етапи на развитие на пандемията;
- въвела дистанционна работа и други гъвкави работни условия за служителите, за да се осигури непрекъсваемост на бизнеса;
- извършила оценка и тестване на капацитета на съществуващата ИТ инфраструктура, също така в светлината на потенциалното увеличение на кибератаките и потенциалната по-голяма зависимост от услугите за отдалечено банкиране;
- оценила рисковете от повишена измама, свързана с киберсигурността, насочена както към клиентите, така и към Банката чрез фишинг имейли и други;
- влязла в диалог с доставчиците на услуги, с цел да бъде осигурена приемственост на услугите в случай на последици от пандемията;

- обявила мораториум върху плащанията по кредити на клиенти, засегнати от кризата, като ефективен инструмент при краткосрочни ликвидни затруднения на клиентите на банките.

Във връзка с пандемията от COVID-19 и в изпълнение на Насоките на Европейския банков орган (ЕБО), решенията на Българската народна банка и Асоциацията на банките в България (АББ) относно законодателните и частните мораториуми върху плащанията по кредити, прилагани с оглед на кризата, предизвикана от COVID-19, „Търговска банка Д“ АД взема решение да се присъедини към утвърдените условия за частен мораториум върху плащанията и разработва оперативен план, с което съдейства по балансиран начин за запазване интересите на клиентите си, като е продължила да осигурява високо качество на банковите услуги. Банката е предложила на своите клиенти облекчаващи механизми за обслужване на редовните експозиции на свои клиенти – кредитополучатели, засегнати от мерките във връзка с пандемията от COVID 19.

В оповестяването на поетите от „Търговска банка Д“ АД рискове подробно се представя информация за: структурата и елементите на собствения капитал; капиталовите изисквания, включително по класове експозиции и експозициите към кредитния риск от контрагента; корекции за кредитен риск; експозиции към операционен риск; капиталови инструменти в банковия портфейл; лихвен риск в банковия портфейл; ликвиден риск; техники за редуциране на кредитния риск и други, позволяващи на участниците на пазара да правят оценка на ключова информация за Банката.

Заключение

Банковата дейност е свързана с поемане на редица рискове. През последните две години цялостната картина на рисковете претърпя бърза и съществена промяна, като равнището на несигурност остава високо в краткосрочен до средносрочен план. Съществуват вътрешни и външни уязвимости в самата банкова система и в икономическата среда. Според доклад на Европейската централна банка пандемията и високите равнища на несигурност около макроикономическите перспективи са доминиращите сили, които определят рисковете за поднадзорните институции. Търговските конфликти и геополитическото напрежение от друг характер също следва да бъдат отчитани, т.к. те биха могли да доведат до внезапна преоценка на рисковите премии и рязко преразглеждане на цените на финансовите пазари. Въведените единни формати за оповестяване на информация и свързаните с тях инструкции, в съответствие с които се оповестява изискваната информация, дават възможност ползвателите да оценяват рисковите профили на институциите.

ЛИТЕРАТУРА:

- [1] Божинов, Б. Управление на рисковете в търговската банка, АИ „Д.А. Ценов“, Свищов (2016)
- [2] Герунов, А. Анализ и оценка на операционните рискове, Икономически алтернативи, 2 (2020), 24-42
<https://www.unwe.bg/doi/alternativi/2020.2/ISA.2020.2.03.pdf>
- [3] Ималова, Д. Банково Счетоводство, АИ „Д.А. Ценов“, Свищов (2016)
- [4] Закон за кредитните институции, обн. ДВ. бр.59 от 21 юли 2006г., изм. и доп. ДВ. бр.25 от 29 март 2022г., <https://www.lex.bg/laws/ldoc/2135532723>
- [5] Наредба №7 на БНБ от 24.04.2014г, посл.изм. и доп. ДВ, бр.11 и бр.40 от 2021 г.
https://www.bnb.bg/bnbweb/groups/public/documents/bnb_law/regulations_risk_management_bg.pdf
- [6] Оповестяване съгласно част VIII от Регламент (ЕС) No 575 / 2013 на „Търговска банка Д“ АД за 2020 г.

<https://www.dbank.bg/bg/files/202-opovestena-informacija-kym-31-dek-2020-g-nekonoslidirana-osnova.pdf>

[7] <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/thessm/html/index.bg.html>

[8] <https://www.bankingsupervision.europa.eu/ecb/pub/ra/html/ssm.ra2021~edbbee1f8f.bg.html>

[9] <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:02013R0575-20190627&rid=1>